

ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର

(୧୮୮୮-୧୯୫୩)

କବି ପରିଚୟ

ଓଡ଼ିଶାରେ ‘କାନ୍ତକବି’ ରୂପେ ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର ସୁପରିଚିତ । ତାଙ୍କର ପୈତୃକ ଗ୍ରାମ ଉତ୍କଳ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ତାଳପଦା । ପୂର୍ବରୁ ଏହା ଅବିଭକ୍ତ ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଥିଲେ ହେଁ, ସମ୍ପ୍ରତି ଉତ୍କଳ ଜିଲ୍ଲାଭୁକ୍ତ ହୋଇଅଛି । ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ- ଚୌଧୁରୀ ଭାଗବତ ପ୍ରସାଦ ସାମନ୍ତରାୟ ମହାପାତ୍ର, ମାତା ରାଧାମଣି ଦେବୀ । ସେ କଟକ, ବାଲେଶ୍ଵର ଠାରେ ହାଇସ୍କୁଲ ଶିକ୍ଷା ସମାପ୍ତ କରି କଲିକତାସ୍ଥ ରିପନ୍ କଲେଜ ଓ କଟକର ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରୁ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଭାଗ୍ୟର ବିଡ଼ମ୍ବନା, ଶାରୀରିକ ଅସୁସ୍ଥତା ହେତୁ ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧିକ ଆଗେଇ ନ ପାରି ପାରିବାରିକ ଗୁରୁ ବାବାଜୀ ରାମଦାସଙ୍କ ପ୍ରରୋଚନାରେ ସେ ସଙ୍ଗୀତରେ ମନୋନିବେଶ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ବହୁବିଧ ବିଭାଗରେ ଲେଖନୀ ଚାଳନା କରି ସେ ନିଜର ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ସାହିତ୍ୟିକ ପରିଚୟ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ରଚିତ ସ୍ମରଣୀୟ କୃତିଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ‘କଣାମାମୁ’ (ଉପନ୍ୟାସ), ‘ଜୀବନ ସଙ୍ଗୀତ’ (ସଙ୍ଗୀତ ଗୁଚ୍ଛ), ‘ଦେହି ପଦ ପଲ୍ଲବ ମୁଦାରମ୍’ (ଗନ୍ଧ ସଂକଳନ), ‘ଚଟକ ଚନ୍ଦ୍ରହାସ ଚମ୍ପୂ’ (ଲାଳିକା), ‘ଶରୀରମାଦ୍ୟ’ (ପ୍ରବନ୍ଧ ସଂକଳନ) ପ୍ରଭୃତି । ତାଙ୍କର ଗନ୍ଧ ‘ବୁଢ଼ା ଶଙ୍ଖାରି’ ଓ କବିତା ‘ସବୁଥିରୁ ବଞ୍ଚିତ କରି’ ଓଡ଼ିଶାର ଜନମାନସରେ ବେଶ୍ ପରିଚିତ । ୧୯୩୭ ମସିହାରେ ପ୍ରକାଶିତ ‘ତଗର’ ପତ୍ରିକାର ସେ ଥିଲେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ସମ୍ପାଦକ । ଜାତୀୟତାବାଦୀ ଚେତନା ଓ ଦେଶାତ୍ମବୋଧ ଭାବନାର ଏକ ମନୋଜ୍ଞ କୃତି ତାଙ୍କ ରଚିତ ‘ବନ୍ଦେ ଉତ୍କଳ ଜନନୀ’ । ଏହି ଗୀତଟି ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ୨୦୨୦ ମସିହାରେ ରାଜ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତର ମାନ୍ୟତା ଲାଭ କରିଛି ।

ବନ୍ଦେ ଉତ୍କଳ ଜନନୀ,

ଚାରୁ ହାସମୟୀ ଚାରୁ ଭାଷମୟୀ

ଜନନୀ, ଜନନୀ, ଜନନୀ। (ଘୋଷା)

ପୁତ-ପୟୋଧୁ-ବିଧୌତ-ଶରୀରା,

ତାଳତମାଳ-ସୁଶୋଭିତ-ତୀରା,

ଶୁଭ୍ର-ତଟିନୀ-କୁଳ-ଶୀକର-ସମୀରା

ଜନନୀ, ଜନନୀ, ଜନନୀ।

ଘନଘନ ବନଭୂମି ରାଜିତ ଅଙ୍ଗେ,

ନୀଳ ଭୂଧରମାଳା ସାଜେ ଚରଣେ,
କଳକଳ ମୁଖରିତ ଚାରୁ ବିହଙ୍ଗେ
ଜନନୀ, ଜନନୀ, ଜନନୀ।

ସୁନ୍ଦରଶାଳି-ସୁଶୋଭିତ-କ୍ଷେତ୍ରା,
ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ-ପ୍ରଦର୍ଶିତ-ନେତ୍ରା,
ଯୋଗୀରଷିଗଣ-ଉଚ୍ଚ-ପବିତ୍ରା
ଜନନୀ, ଜନନୀ, ଜନନୀ।

ସୁନ୍ଦର ମନ୍ଦିର ମଣ୍ଡିତ-ଦେଶା,
ଚାରୁ କଳାବଳି-ଶୋଭିତ-ବେଶା,
ପୁଣ୍ୟ ତୀର୍ଥଚୟ-ପୂର୍ଣ୍ଣ-ପ୍ରଦେଶା
ଜନନୀ, ଜନନୀ, ଜନନୀ।

ଉତ୍କଳ ଶୂରବର-ଦର୍ପିତ ଗେହା,
ଅରିକୁଳ-ଶୋଣିତ-ଚର୍ଚ୍ଚିତ-ଦେହା,
ବିଶ୍ୱଭୂମିଶୃଙ୍ଖଳ-କୃତବର-ସ୍ନେହା
ଜନନୀ, ଜନନୀ, ଜନନୀ।

କବିକୁଳମୌଳି-ସୁନନ୍ଦନ-ବନ୍ଦ୍ୟା,
ଭୁବନ-ବିଘୋଷିତ କୀର୍ତ୍ତି-ଅନିନ୍ଦ୍ୟା,
ଧନ୍ୟ, ପୁଣ୍ୟ, ଚିରଶରଣ୍ୟ
ଜନନୀ, ଜନନୀ, ଜନନୀ।

ଗନ୍ଧ୍ୟରୂପ :

ପ୍ରକୃତି ପରିଶୋଭିତ ଉତ୍କଳ ଜନନୀଙ୍କ ହସ ସୁନ୍ଦର ଓ ଭାଷା ସୁନ୍ଦର । ତେଣୁ କବି ବାରମ୍ବାର ତାଙ୍କର ବନ୍ଦନା କରିଛନ୍ତି ।
ସମୁଦ୍ରର ପବିତ୍ର ଜଳଧାରା ଉତ୍କଳ ଜନନୀଙ୍କ ଶରୀରକୁ ଧୋଇ ଦିଏ । ତାଳ ଓ ତମାଳ ବୃକ୍ଷ ଦ୍ୱାରା ସମୁଦ୍ରର ତଟଦେଶ
ସୁଶୋଭିତ । ସ୍ୱଚ୍ଛ ଜଳଧାରଣ କରିଥିବା ନଦୀ ତଟରେ ଶୀତଳ ପବନ ପ୍ରବାହିତ ।

ଉତ୍କଳ ଜନନୀଙ୍କ ଶରୀର ଘଣ୍ଟି ବନଭୂମିରେ ପରିଶୋଭିତ । ନୀଳପର୍ବତମାଳା ଚରଣ ଆକାରରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ଲକ୍ଷ୍ୟ
କରିହୁଏ । ଉତ୍କଳ ଜନନୀଙ୍କ ଆକାଶ ସୁନ୍ଦର ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର କଳକଳ ରାବରେ ମୁଖରିତ ହେଉଥାଏ ।

ଉତ୍କଳର ଶସ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର ସୁନ୍ଦର ଧାନରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ତାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ଜ୍ଞାନ-ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଦର୍ଶନରେ ଉଦ୍ଭାସିତ । ବହୁ ଯୋଗୀରଷିଙ୍କ
କୁଟୀର ଦ୍ୱାରା ଉତ୍କଳ ଜନନୀ ପବିତ୍ର ।

ସୁନ୍ଦର ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ଉତ୍କଳ ଭୂମି ବିମଣ୍ଡିତ । ତାଙ୍କର ବେଶ ଚାନ୍ଦୁକଳା ଦ୍ଵାରା ସୁଶୋଭିତ । ଅନେକ ପୁଣ୍ୟ ତୀର୍ଥରେ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ବହୁ ବୀର ଓ ଯୋଦ୍ଧାଙ୍କର ବାସଭୂମି ଉତ୍କଳ । ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କର ରକ୍ତରେ ଉତ୍କଳ ଜନନୀଙ୍କ ଦେହ ଅନୁରଞ୍ଜିତ । ସମଗ୍ର ବିଶ୍ଵରେ ଓଡ଼ିଶାର ଗୁଣୀ, ଜ୍ଞାନୀ ଓ ବିଦ୍ଵାନମାନେ ସ୍ଵେଦ ଭାଜନ ।

ମହାନ କବି ଓ ସୁପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଉତ୍କଳ ଜନନୀ ବନ୍ଦନୀୟା । ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସନୀୟ କୀର୍ତ୍ତି ସାରା ବିଶ୍ଵରେ ପ୍ରଚାରିତ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଧନ୍ୟା, ପୁଣ୍ୟବତୀ ଓ ସର୍ବଦା ଶରଣଦାତ୍ରୀ ଭାବେ ଚିର ନମସ୍କାର ।

ସୂଚନା :

ପୁତ୍ର - ପବିତ୍ର

ପୟୋଧୁ - ସମୁଦ୍ର

ବିଧୌତ - ଧୋଉଥିବା

ତାଳତମାଳ- ତାଳଗଛ ଓ ତମାଳ ଗଛ

ତୀରା-କୁଳଯାହାର

ଶୁଭ୍ରତଟିନୀ- ସ୍ଵଚ୍ଛଜଳ ଧାରଣ କରିଥିବା ନଦୀ

କୁଳ- ଡଙ୍ଗା

ଶୀକର-ଜଳକଣା

ସମୀର-ପବନ

ଘନ-ଘଣ୍ଟି

ରାଜିତ- ଶୋଭାପାଏ

ଭୂଧର - ପର୍ବତ

ସାଜେ-ଶୋଭାପାଏ

ତରଙ୍ଗ - ଢେଉ

କଳକଳ ମୁଖରିତ - ପକ୍ଷୀଙ୍କ କଳରବ

ତୀର୍ଥଚୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ - ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ ସମୂହରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ

ଶୂରବର - ଶ୍ରେଷ୍ଠବୀର

ଗେହ - ଗୃହ

ଅରିକୁଳ - ଶତ୍ରୁବଂଶ

ଚର୍ଚ୍ଚିତ ଦେହା - ଦେହରେ ବୋଲି ହୋଇଥିବା

ବିଶ୍ୱ ଭୂମଣ୍ଡଳ - ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ

କୃତବର - ବିଦ୍ୱାନ

କବିକୁଳ - କବିବଂଶ

ମୌଳି - ମୁକୁଟ

ସୁନନ୍ଦନ - ଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ

ବନ୍ଧ୍ୟା - ବନ୍ଦନୀୟା

ଭୁବନବିଘୋଷିତ - ପୃଥିବୀରେ ଆଲୋଚ୍ୟ

ଅନିନ୍ଦ୍ୟା - ପ୍ରଶଂସନୀୟା

ଚିର ଶରଣ୍ୟ - ସବୁଦିନ ପାଇଁ ଶରଣ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିବା

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ତରମୂଳକ :

୧. ପ୍ରତ୍ୟେକର ଦୁଇଟି ଲେଖାଏଁ ପ୍ରତିଶବ୍ଦ ଲେଖ ।

ପ୍ରୟୋଧ, ଚଟିନୀ, ସମୀର, ଭୂଧର, ଉଚ୍ଚ, ଅରି

୨. ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ବିପରୀତାର୍ଥବୋଧକ ଶବ୍ଦ ଲେଖ ।

ଶୁଭ୍ର, ଘନ, ସୁନ୍ଦର, ପବିତ୍ର, ପୁଣ୍ୟ, ଦର୍ପିତ

୩. ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କୁ ନେଇ ସାର୍ଥକ ବାକ୍ୟ ରଚନା କର ।

ବିଧୈତ, ସୁଶୋଭିତ, ରାଜିତ, କଳକଳ, ଜ୍ଞାନ-ବିଜ୍ଞାନ, ଉଚ୍ଚ

୪. 'କଳକଳ' ଭଳି ଆଉ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ଧ୍ୱନିଆଦ୍ୱକ ଯୁଗ୍ମଶବ୍ଦ ଲେଖ ।

୫. ପଠିତ କବିତା ଅବଲମ୍ବନରେ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

(କ) ପୂତ ----- ବିଧୈତ ଶରୀରା,

(ଖ) ତାଳ ----- ସୁଶୋଭିତ ତୀରା,

(ଗ) ଶୁଭ୍ର ----- କୂଳ - ଶୀକର - ସମୀରା

(ଘ) ----- ବନଭୂମି ରାଜିତ ଅଙ୍ଗେ,

(ଙ) ନୀଳ ଭୂଧରମାଳା ସାଙ୍ଗେ -----

- (ଚ) ----- ମୁଖରିତ ଚାରୁ ବିହଙ୍ଗେ
 (ଛ) ସୁନ୍ଦର ଶାଳି ----- କ୍ଷେତ୍ରା,
 (ଜ) ----- ପ୍ରଦର୍ଶିତ-ନେତ୍ରା,
 (ଝ) ଯୋଗୀ ରକ୍ଷିଗଣ ----- ପବିତ୍ରା
 (ଞ) ସୁନ୍ଦର ମନ୍ଦିର ----- ଦେଶା,

୬. ଅର୍ଥଗତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦର୍ଶାଅ ।

ସୁର - ଶୂର, ପୁତ - ପୁତ, ଶାଳି - ଶାଳୀ, ବଳି - ବଳୀ, କୁଳ - କୁଳ

କ୍ଷୁଦ୍ର ଉତ୍ତର ମୂଳକ :

୭. ଚାରୁହାସମୟୀ ଚାରୁଭାଷମୟୀ କାହାକୁ କୁହାଯାଇଛି ?
 ୮. ଉତ୍କଳ ଜନନୀଙ୍କ ଶରୀରକୁ କିଏ ଧୋଇ ଦେଉଛି ?
 ୯. ସମୁଦ୍ରକୁଳ କେଉଁ କେଉଁ ବୃକ୍ଷଦ୍ୱାରା ସୁଶୋଭିତ ?
 ୧୦. ଉତ୍କଳର ଆକାଶ କାହାର କଳରବରେ ମୁଖରିତ ?
 ୧୧. ପର୍ବତମାଳାଗୁଡ଼ିକ ଉତ୍କଳ ଜନନୀଙ୍କ ଦେହରେ କିଭଳି ଭାବେ ଶୋଭାପାଉଛି ?
 ୧୨. କେଉଁମାନଙ୍କର କୁଟୀର ଦ୍ୱାରା ଉତ୍କଳ ପବିତ୍ର ହୋଇଛି ?
 ୧୩. ଶ୍ରେଷ୍ଠ କବିମାନେ କାହାର କୀର୍ତ୍ତି ବନ୍ଦନା କରୁଛନ୍ତି ?

ସପ୍ତସଙ୍ଗ ସରଳାର୍ଥ ଲେଖ :

୧୪. ପୁତ-ପୟୋଧୁ-ବିଧୌତ-ଶରୀରା,
 ତାଳତମାଳ-ସୁଶୋଭିତ-ତୀରା,
 ୧୫. ଘନଘନ ବନଭୂମି ରାଜିତ ଅଙ୍ଗେ,
 ନୀଳ ଭୂଧରମାଳା ସାଜେ ତରଙ୍ଗେ,
 ୧୬. ସୁନ୍ଦରଶାଳି-ସୁଶୋଭିତ-କ୍ଷେତ୍ରା,
 ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ-ପ୍ରଦର୍ଶିତ-ନେତ୍ରା,
 ୧୭. ଉତ୍କଳ ଶୂରବର-ଦର୍ପିତ ଗେହା,
 ଅରିକୁଳ-ଶୋଣିତ-ଚର୍ଚ୍ଚିତ-ଦେହା,

ଦୀର୍ଘ ଉତ୍ତରମୂଳକ :

୧୮. 'ବନ୍ଦେ ଉତ୍କଳ ଜନନୀ' କବିତାରୁ ଉତ୍କଳର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।
୧୯. 'ବନ୍ଦେ ଉତ୍କଳ ଜନନୀ' ଏକ ମାତୃଭୂମି ପ୍ରଶଂସାତ୍ମକ କବିତା- ଉକ୍ତିଟିର ଯଥାର୍ଥତା ପ୍ରତିପାଦନ କର ।
୨୦. 'ବନ୍ଦେ ଉତ୍କଳ ଜନନୀ' ଏକ ଜାତୀୟତାବାଦୀ କବିତା- ବିଚାର କର ।

ତୁମ ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ :

୨୧. 'ବନ୍ଦେ ଉତ୍କଳ ଜନନୀ' କବିତାକୁ ମୁଖସ୍ଥ କରି ଅନୁମୋଦିତ ସ୍ଵରରେ ଗାନ କର ।
୨୨. ଓଡ଼ିଆରେ ରଚିତ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ଜାତୀୟତାବାଦୀ କବିତା ମୁଖସ୍ଥ କର ।
୨୩. କାବ୍ୟକବି ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତଙ୍କ 'ବୁଢ଼ାଶଙ୍ଖାରି' ଗଳ୍ପ, 'କଣାମାମୁ' ଉପନ୍ୟାସ ଓ 'ଜୀବନ ସଙ୍ଗୀତ' କବିତା ସଂଗ୍ରହ କରି ପଢ଼ ।